॥ ઓમ્ ॥

શ્રી વિશ્વરંગ નાટક સમાજ.

વીર કેસરી.

નાટકનાં ગાયનો.

રચનાર-ગૌરીશંકર ત્રીભુવન ઉપાધ્યાય રાજકવી.

દારા ઔરંગઝેબ વીગેરેના કર્તા.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

 ચીમનલાલ બકોરભાઇ દલાલ,

માલેક—શ્રી વિશ્વરંગ નાટક સમાજ.

હાલ મુકામ-સ્ટેશન રોડ-જયોર્જ થીએટર-સુરત.

આવૃત્તિ ૧ લી. પ્રત ૨૦૦૦

સંવત ૧૯૭૫) કીંમત ૦-૩-૦ (સને ૧૯૧૯

આ પુસ્તક સુરત લીમડાચોકમાં આવેલા "દેશી મિત્ર"
પ્રેસમાં મગનલાલ વનમાળીદાસે છાપ્યું છે.

વીર કેશરી નાટકનો ટુંકસાર

અંક પહેલો.

પ્રવેશ ૧ લો—સ્થળ વિતસ્તા (જેલમ) નદીનો કીનારો, રાજ રજવાડાઓની સભા, સીકંદર (મહાન એલેકઝાન્ડર) ને નદી ઉતરતો અટકાવી યુદ્ધ કરવાની ક્ષત્રિ રાજકર્તાઓએ પ્રતિજ્ઞા કરવી, ઈંદીરા કુમારીએ યુદ્ધમાં વિજય મેળવનારને પરણવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી જય માટે હિંદ દેવીએ પ્રગટ થઇ આશીસ આપવી, સીકંદરના દુત એક્રિસ્ટીયનને સભામાં બોલાવવો, દુતે રાજકર્તાઓને સંધી કરી માર્ગ આપવાનો સીકંદરનો પેગામ સંભળાવવો, પુરરાજ (પોરસ) પ્રમુખ સર્વ રાજકર્તાઓએ સીકંદરનો પેગામ નાકબુલ કરી યુદ્ધ આરંભવાનો જવાબ આપવો તેથી સીકંદરશાહ સાથે દુતે કરેલા સંકેત મુજબ એક તીલસ્માતીક સંદુક કે જે તોપ છે તેના જોરથી દુત સભામાંથી અંબાલીકા રાજકુમારીનું હરણ કરી ચાલ્યો જાય છે.

ટેબ્લો.

પ્રવેશ ૨ જો—સ્થળ રાજમહેલ પાસેનો રસ્તો, ગુણવતી તથા સુહાસીની પોતાના પતિ કે જેઓ પર ઓલંપટ છે તેઓને ભય પમાડી યુક્તિથી ઠેકાણે લાવવાની આમનસામન સલાહ કરે છે, તેવામાં ત્યાં રાહુમલ આવે છે, સુહાસીની તરફ પ્યારના ઉભરા કાઢે છે, સુહાસીનીને તેને મળતી થઇ પોતાને મુકામે આવવા કહે છે, રાહુ મલ જાય છે, બાદ પોકળસીંહ આવે છે, ગુણવતી પ્રત્યે પ્યાર જાહેર કરે છે તે પણ પોકળસીંહને પોતાને મુકામે આવવા કહે છે.

પ્રવેશ ૩ જો—સ્થળ જેલમ નદીને કીનારે સીકંદરની છાવણી એરીસ્ટીયન અંબાલીકાને ઉઠાવી લાવી તેને શાહ સાથે સંધીના કરાર કરવા સમજાવે છે ભય આપે છે, અંબાલીકા તે વાતને તરછોડી કાઢે છે, બંન્નેમાં રસાકસી હથીયારોથી પરસ્પર હલ્લો કરે છે, સંકેત મુજબ સીકંદરશાહનું ત્યાં અચાનક આવ્યાનો ડોળ કરી આવવું. એરીસ્ટીયનને જબરી કરતાં રોકાવો. એરીસ્ટીયનનું જવું. અંબાલીકા સીકંદરને જોતાંજ મોહ પામે છે. સ્વદેશ પ્રત્યેની લાગણી જતી રહે છે સીકંદરશાહ અંબાલીકા પ્રત્યે માનભરી રીતે વિનય કરે છે અંબાલીકા પ્રેમાસક્ત બની સીકદરને અનુમોદન આપે છે સીકદર આશ્ચર્ય સાથે અંબાલીકાના મનનો ફેરફાર સમજી જાય છે અને તેનો લાભ લઇ અંબકા તરફ દીલશોજી જાહેર કરે છે. અંબાલીકા મરમાળી ભાષામાં શાહનો પ્રેમ માગે છે. સીકંદર વિષય વીલાસને ધિક્કારનારું હોવાથી અબાલીકાની માગણીને અંતરથી ના કબુલ કરેછે, રાજ્ય પ્રકરણિયનીતીને અનુસરી સમયાનુસાર અંબાલીકાના પ્રેમનો સ્વીકાર કરે છે. અબાલીકા પજાબ દેશ જીતાવી આપવાની પુરૂરાજને કેદ કરાવવાની તથા છુપી રીતે અચાનક હલ્લો કરવાની યુક્તિ બતાવે છે. બદલામાં પોતાના બંધુ તક્ષશીલને પંજાબનું રાજ્ય આપવા તથા ઇંદીરા રાજકુમારી તેની સાથે પરણાવી આપવાની શરત કરે છે. સીકંદર સર્વકાંઇ કબુલ કરે છે. તેવામાં અચાનક નદીમાં મહાન જળચર પ્રાણી જેવું તરતું દેખાય છે. સીકંદર અને અંબાલીકાતે જોવા નદીકાંઠે જાય છે જળચર પ્રાણી સ્ટીમરના રૂપમાં ફેરવાઇ જાય છે તેનાં સાથે પુરૂરાજ તેમાં માલમ પડે છે સીકંદરને ભયભીત કરી પુરૂરાજ અંબાલીકાને છોડાવી જાય છે. ટેબ્લો.

પ્રવેશ ૪ થો—સ્થળ ઇંદીરાનો મહેલ સુંદરી અને સાહેલીઓ પ્રેમશૃંગાર સબંધી આનંદી વાર્તાલાપ. ઈંદીરા તેગસીંહ વીગેરે આવે છે યુદ્ધમાં ઉતરવા સૈન્ય વ્યવસ્થા કરે છે. તેગસીંહ પોતાના પુત્ર સરોજને દેશ સેવામા રજુ કરે છે. તેગસીંહને લશ્કર લઇ આવવા જવાનો હુકમ ઈંદીરાનું આરામ માટે જવું. પૂર્ણ પ્રેમી સરોજ અને સુંદરીનો પ્રેમી મેળાપ.

પ્રવેશ ૫ મો—સ્થળ તક્ષસીલનો મહેલ. તક્ષશીલ ઈંદીરાને મેળવવા માટે યુદ્ધમાં વિજય મેળવવા નિશ્ચય કરે છે. ઈંદીરા આવે છે. તક્ષશીલની આસક્તી. યુદ્ધમાં વિજયી થવા ઇંદીરાનું કહેવું. તક્ષશીલ અંદર જાય છે. અંબાલીકાનું આવવું. ઈંદીરા અને અંબાલીકાની સીકંદર સંબંધે વાતચીત. અંબાલીકા સાળુપતથી ઇંદીરાને ફોડવાની તજવીજ ચલાવે છે. ઈંદીરા તેનો આશય સમજી જાય છે બન્નેમાં મતફેર. વાદવિવાદ. અને વિરૂદ્ધતા ઈંદીરા જાય છે. તક્ષશીળ આવે છે. અંબાલીકા તક્ષશીલને ભંભેરે છે. ઈંદીરા પુરૂને ચાહે છે. અને પ્રાતજ્ઞા કરી છે તે એકપુરૂના લાભ માટે છળ છે એવું ઠસાવે છે. બગીચામાં પુરૂ તથા ઈંદીરાને છુપા મળેલાં બનાવી આપવાનો ઠરાવ કરે છે.

પ્રવેશ ૬ ઠો—ઇંદીરાનો બાગ. ઈંદીરા પુરૂ સંબંધી પ્રેમોદગાર કાઢે છે, પુરૂરાજ આવે છે, ઇંદીરા તેને અંબાલીકાના ફરેબની હકીકત જણાવે છે. પુરૂ તેઓ ખુટલને છોડી દેવા વિચાર રાખે છે, ઇંદીરા તક્ષશીળને હાથપર રાખવાની સલાહ આપે છે, પુરૂ તે સલાહ માને છે, અંબાલીકા તક્ષશીલ સાથે આવી પુરૂ અને ઇંદીરાને ચુપચુપ વાતો કરતાં બતાવે છે. તક્ષસીલ તે જોઇ વ્હેમાઇ ક્રોધ પામે છે.

પ્રવેશ ૭ મો—સ્થળ પોકળસીંહનુ મુકામ, સુહાસીની પાસે રાહુમલ આવે છે, કામક્રિડાની માગણી કરે છે, સુહાસીની તેને બનાવે

છે. સંકેત મુજબ ગુણવતી પુરૂષ વેશમાં ત્યાં આવે છે. રાહુમલ છુપાય છે, ગુણવતી રાહુમલને બનાવવા ઉટપટાંગ વાર્તા ચલાવે છે. ગુણવતી જાહેર થાય છે, ધારણા પ્રમાણે પોકળસીંહ આવે છે, રાહુમલ ગભરાય છે; તેને સ્ત્રી વેશ પહેરાવી સુંદરી તરીકે રજુ કરે છે. ગુણવતી ઘરમાં છુપાઇ છે, પોકલ અંદર આવે છે, સ્ત્રીરૂપે રાહુમલને જોઇ આશક થાય છે, સુહાસીની રાહુમલ ખુલ્લો પડે છે. પોકલસિંહ પર વ્હેમ ખાય છે, સુહાસીની ઉલટીટાંગ તેના ગળામાં નાખે છે, પરસ્ત્રી લંપટ છો તે પ્રત્યક્ષ પકડી પાડવાની યુક્તિ કરી છે, એમ સમજાવી પોકલને શરમીંદો બનાવે છે. રાહુમલ જાન બચી સમજે છે.

પ્રવેશ ૮ મો—તક્ષસીળનો મ્હેલ, બેદીલ બનેલો તક્ષસીળ તેને અંબાલીકા આવી વિશેસ ઉશ્કેરે છે, સીકંદરથી મીત્રતા કરવા અને પુરૂને પકડાવી દેવા તેમજ ઇંદીરાને પકડી કબજે લેવા સલાહ આપે છે. વ્યગ્રમનનો તક્ષસીળ ઇંદીરાને મેળવી આપવાની કબુલાત લઇ તેમ કરવા કબુલ થાય છે, ઇંદીરા આવે છે, તક્ષસીલને પાસે પ્રેમ માગે છે. ઇંદીરા પોતાની સર્તના સબબથી હાલ તેમ નકરી શકવા લાચારી જણાવે છે, તક્ષસીલ લડાઇમાં ન ઉતરવાને પોતાનો ઠરાવ જણાવે છે. ઇંદીરા ઉપાલના કરે છે, અંબાલીકા સંકેત પ્રમાણે સેના સામે આવી ઇંદીરાને કેદ કરે છે. (ટબ્લો.)

પ્રવેશ ૯ મો—જેલમ નદી કાંઠે કીલ્લો. અંબાલિકાની યુક્તિ મુજબ સીકંદર સેના સાથે નદી તરી આવે છે. દગાનો શોર પોકાર થાય છે. પુરૂરાજ જુજ સેના સાથે આવી પહોંચે છે. યુદ્ધ થાય છે. પુરૂ સીકંદરને હંફાવે છે તેટલામાં પાછળથી આવી તક્ષશીલ પુરૂરાજને કેદ કરે છે. (ટબલો.)

અંક બીજો.

પ્રવેશ ૧ લો—સ્થળ તક્ષસીલના મહેલમાં સીકંદરનો દરબાર. વીજયનાં નત્યગીત પૂરૂરાજ પર અંતરમાં ચાહના હોવા છતાં કસોટી કરવા માટે ઉપરથી નારાજી બતાવવાની એરીસ્ટીયનને સુચના કરી તેને પુરૂરાજને બોલાવી લાવવા મોકલે છે. પુરૂરાજ કેદી હાલતે આવવું. સીકંદર તેને માફી માંગી સંધીના કરાર કહેવું. પુરૂરાજે તે વાત ઇન્કાર કરી શાહના છળથી કરેલા વીજયને નાકબુલ કરવો સીકંદરે બહાનાથી પુરૂને સમજાવવા પ્રયત્ન કરવો. પુરૂએ તેથી ચલીતન થતાં શાહને નીતીનો બોધ કરવો. સીકંદરે દમ કસવો. પુરૂએ દ્રઢતાથી તેનો જવાબ વાળવો. તલવાર બાજીની માંગણી. એરીસ્ટીયન અંબાલીકા તથા તક્ષસીલ પુરૂ સાથે તલવાર બાજીમાં ન ઉતરતા સલાહ આપવી. વીર ધર્મને અનુસરી સીકંદરે પુરૂરાજની માગણી માટે પ્રસન્નતા જણાવી પુરૂરાજને મુકત કરી તેની તરવાર આપવી, પુરૂરાજ તથા સીકંદરનું દ્વંદ્વયુદ્ધ. સીકંદરની હાર, એક ગ્રીક સરદારે શાહના બચાવમાં રહી પુરૂરાજને જખમી કરવો, સીકંદરે સરદારના અનીતીના કૃત્યપર ક્રોધ કરી તેનો વધ કરવા જલ્લાદને કહેવું, પુરૂરાજે તેને ક્ષમા આપવા શાહને કહેવું. સરદારનો જલ્લાદના હાથથી બચાવ.

પ્રવેશ ૨ જો—રાહુમલનો મુકામ, સુહાસીની તથા ગુણવતી પાસે પોકળસોહનું આવવું, કામક્રીડાની આતુરતા, ગુણવતીએ બહાના બોળી ને વખત વીતાવવો, ધારણા પ્રમાણે રાહુમલનું આવી લાગવું. પોકલે ભયભીત થવું, તેને પુતળું બનાવી ઉભો રાખવો, રાહુમલનું અંદર આવવું, પુતળું જોઇ વિસ્મય, ગુણવતીયે જાણીજોઇને ફસાવે

કરવા દેવો, રાહુમલે બ્હેમખાઇ પુતળાને તપાસવું, પોકળસીંહ ખુલ્લો પડવો, આ ગોટાળાનો ખુલાસો માંગવો, ગુણવતીએ રાહુમલને ચતુ-રાઇથી ઉલટો સપડાવવો. સુહાસીનીએ બહાર આવી રાહુમળ કયાં છે પુછવું, રાહુમલનું તથા પોકળ બન્નેનું ગભરાવું, સુહાસીનીએ રાહુમલ પોતાને ચાહે છે, તેવી વાત કરવી. રાહુમલે યુક્તિથી પોતાના બચાવમાં કોઇ બીજોજ મારો વેશ લેનાર તેને ચાહનાર છે, એવો જવાબ દેવો અને તેને પકડી લાવી બતાવવાને બહાને ખસી નીકળવું, પોકળસીંહે ભયથી સમજી જઇ પશ્ચાતાપ કરવો, પોકલને ગુણવતીની સીખામણ, સુહાસીનીપર પોકળનો પ્રેમ.

પ્રવેશ ૩ જો—સ્થલ, તક્ષસીલનો મહેલ, સીકંદરના વિજયના માનમાં મીજલશની તૈયારી, અંબાલીકા તથા તક્ષસીલ ઇંદીરા અને પુરૂમાં કલહ કરાવવાની યુક્તિ રચે છે, પોકલસીંહને ગામડીયાનો વેશ કરી કપટ પત્ર આપવા પુરૂરાજ તરફ મોકલે છે, મુબારકબાદી માનતાન, સીકંદરે ઇંદીરાને બોલાવવી, પુરૂરાજના મૃત્યુના ખોટા ખબર આપવા તક્ષસીલ સાથે પરણાવવા ફરમાન કરવું, ઇંદીરાએ તેથી આઘાત પામવો. તક્ષસીલને ધીક્કારવો, કસોટી કરી ઇંદીરાપર સીકંદરે મનમાં ખુશ થઇ તેને ઉપરથી દમકસી તક્ષસીલને પરણવાનો વિચાર કરવા માટે એક રાતની મુદત આપવી. શાહનું જવું, તક્ષસીલે ઇંદીરાને સમજાવી દમ દેવો, ઇંદીરાએ દ્રઢતા જણાવવી, બળાત્કારની તૈયારી સરોજનું અચાનક આવવું, ઇંદીરાને બચાવી તક્ષસીલને કેદ કરવો.

(ટેબ્લો.)

પ્રવેશ ૪ થો—સ્થળ, તેગસીંહનું મકાન, તેગસીંહ તથા શહેરીજનો યુદ્ધમાં સર્વ પ્રકારે મદદ આપવાની શહેરીજનોની લાગણી,

સરોજનું આવવું, દગાથી પુરૂરાજ પકડાયાના ખબર દેવા તેગસીંહને તેથી આઘાત થવો અને સરોજ યુદ્ધસ્થળ છોડી આવ્યો તે માટે ફરજ ચુકવાના અપરાધ તેગસિંહે તેને માટે ગોળીથી મારવો. અચાનક સુંદરીનું આવવું, તે વચ્ચે આવીજતાં જખમી થવી, સરોજનો બચાવ.

પ્રવેશ ૫ મો—સ્થળ, પુરૂરાજનું મુકામ, જખમી હાલતે પુરૂરાજ વીધીની વીચીત્રતા વીચારે છે, તેગસીંહ આવે છે, દગાબાજીથી વીજય મનાવનાર સીકંદર સાથે ફરી યુદ્ધ કરવાની માંગણી કરે છે. પુરૂરાજ વચનભંગ નહી કરવા કહે છે, પોકલસીંહનું ગામડીયાના વેશે આવવું, પુરૂરાજને પત્ર આપવો, પુરૂરાજે પત્ર વાંચવો, ઈંદીરાનો તક્ષસીલપરનો પત્ર છે એમ જાણવું, પત્રની બીનાથી કોપીત તથા ઉદાસી થવું, ઇંદીરા તક્ષસીલના પ્યારમાં છે, એવો વ્હેમ પત્ર પાછો આપવો પોકળે ભુલથી પત્ર અહીં આપવો છે એમ ખુલાસો કરવો. અને પત્ર લઇ જવું, ઇંદીરા તથા સુંદરી આવે છે, ઇંદીરા તરફ પુરૂરાજની ઇતરાજી. ખુલાસો ઈંદીરાની દલીલ પુરૂનો તીરસ્કાર ઈંદીરાનો અફસોસ અને સીકંદર રૂબરૂ સચ્ચાઇ જાહેરમાં લાવવા ઠરાવ જણાવી જવું.

પ્રવેશ ૬ ઠો—રાહુમલનું મકાન, ગુણવતી સુહાસિની તથા પોકળસીંહ રાહુમલને ઠેકાણે લાવવાની રચના રચે છે. પોકળસીંહ રાહુમલનો વેશ લે છે, રાહુમલ આવે છે તેને નકલી તરીકે બનાવે છે, અસલ રાહુમળ તરીકે પોકળસીંહ રજુ થાય છે. રાહુમલને આશ્ચર્ય અને જુઠાણામાં સપડાયા સંબંધી ખેદ, રાહુમલે પોતાનું ખરાપણું કહેવું, સહુએ તેને ફટકા મારી કાઢી મુકવો, રાહુમલે નીરૂપાય સુહાર સીને ચાહનાર પોતેજ છે, એમ કબુલ કરવું. હમશીકલ (મળતા ચ્હેરા)

આ ગોટાળો સમાપ્ત થવો, ગોટાળાના કારણરૂપ પરશી લપટપણાના અપરાધ માટે પશ્ચાતાપ. બન્નેએ પોતાની પતિઓની નેક ચાલ માટે દીલગીરી જણાવવી.

પ્રવેશ ૭ મો—સ્થળ, તક્ષસીલના મહેલમાં દીવાનખાનું, પુરૂરાજને બોલાવી છેવટ કસોટી કરી મીત્રતા કરવાનો સીકંદરનો વીચાર પુરૂરાજને તેડી એલ્ફીરટીયનનું જવું, વેશ બદલીકરી ઇંદીરાનું આવવું, ફરીયાદ કરવી, ન્યાય માટે સીકંદરનું વચનદાન મેળવી પોતાનું શીયળ ભંગ કરવાની પેરવી કરનાર સખ્સના સાક્ષી તરીકે સીકંદરપર ઇંદીરાએ તોહમત મુકવું, સીકંદરનો કોલ, ઇંદીરાનું જાહેર થવું, પુરૂરાજનું આવવું, તક્ષસીળનું આવવું, સીકંદરે ઇંદીરાને ઉપર રીતે આમ, ઢોંગ–સોંગ કરવા માટે દોષીત ગણવી, પુરૂરાજ્યપરનો પ્યાર તજી તક્ષસીલને પરણવા કહેવું, પુરૂરાજને ઇંદીરાને તેની ફરજ બતાવવા કહેવું, પુરૂરાજે તટસ્થ રહેવું, ઇંદીરાએ પુરૂરાજ તરફ પ્રેમ જાહેર કરવો, બાદશાહે પુરૂરાજને તટસ્થ રહેવા માટે તથા ઇંદીરાને હુકમ ન માનવા માટે ગુન્હેગાર ઠરાવી કેદ કરી વધનો હુકમ દેવો ઇંદીરા તથા પુરૂરાજની ઉદાસીનતા સીક્ષા વ્હોરી લેવા તૈયાર થવું, સખ્ત કુરસી જલાદોને રદ્દ ધરવી સીકંદરનું તેઓની ધર્મનીતી અને વફાતા માટે અત્યંત પ્રસન્ન થવું, શીક્ષા માફ પ્રેમથી ભેટવું અને નેકીના બદલા તરીકે મીત્ર બનાવી સમગ્ર પંજાબનું રાજ્ય અર્પણ કરવું. આ બનાવથી અંબાલીકા તથા તક્ષસીલનું દ્વેશે ભરાવું, પોતાના ઇનામની આંગણી, સાહનસાહે તેઓને તેઓનાં કુકૃત્યનુ ભાન કરાવતા ઇનામને બદલે અપરાધી જણાવવો તેથી ઉશ્કેરાઇ જઇ તક્ષસીલ સીકંદરપર હુમલો કરે છે, સીકંદર તેને ઠાર મારે છે.

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ ૧ લો—સ્થળ કાહીમા પર્વતમાં રાજમહેલ, ઇંદીરા પુરૂરાજે તીરસ્કાર કર્યા સંબંધી સોચમાં સાહેલીઓનો વીનોદ પ્રસંગ કેદી અંબાલીકાને લઇ સીકંદરનું આગમન કપટપત્ર રજુ કરવો, અંબાલીકાની મુખજુબાની, પુરૂના મનતો સંદેહ જવો અંબાલીકાનો ન્યાય, પુરૂરાજના માનને ખાતર અંબાલીકાને મારી ઇંદીરા પ્રત્યે પુરૂરાજે પ્રણયમાં વ્હેમ કર્યા માટે ક્ષમા માંગવી, અભેદ પ્રેમ.

પ્રવેશ ૨ જો—સ્થળ, સરોજનો ઉતારો, સુંદરી સરોજનું આનંદી મીલન- લગ્ન માટે ઇંદીરા દેવીની આજ્ઞા મેળવવાનો પ્રયત્ન કરવાનો ઠરાવ, પુરૂરાજનું આવવુ, અંબાલીકાની હીલચાલપર નજર રાખવા સરોજને મોકલવો.

પ્રવેશ ૩ જો-સ્થળ, તક્ષસીલનો મ્હેલ અંબાલીકા સીકંદરે પોતાના મારૌ, તે માટે તથા પોતાના અપમાન માટે વૈરના વીચાર કરે છે, અંબુને પોકળસીંહ તથા રાહુમલે તેમાં મદદ કરનાર તરીકે ત્રીસ સરદાર કે જેને સીકંદરે શીક્ષા કરી હતી, તેને લાવી મેળવેલો છે. સર્વ મળી સીકંદરના ખુનનો ઠરાવ કરે છે, અને તે ખુન કરાવવા માટે સીકંદરના અંગરક્ષક સૈનીક અમલદારને કહેવામાં આવે છે, અંગરક્ષક એ અમલદાર આ કામ માટે ના કહે છે, જેથી અંબાલીકા તથા સરદાર અમલદારોનું ખુન કરવા તત્પર થાય છે, અચાનક ગુણવતી આવી પહોચે છે, તે પાપી કામમાં આડે આવે છે, શાહી અમલદારોનું ખુન, સરોજનું આવવું, ભેદ જાણી લઇ શાહને બાતમી પહોંચાડવા જવું.

પ્રવેશ ૪ થો—સીકંદરની છાવણી. સીકંદરને પુરૂરાજ તથા સરોજ આવી કાવતરાની જાણ કરે છે, યુક્તિ ગોઠવવી, સર્વેનું છુપાઇ જવું, ખુનીઓનું આવવું, સીકંદરની જગોએ સીકંદરના બાવલાપર ઘા, સીકંદર તથા પુરૂરાજે ખુનીઓને પકડવા. (ટેબ્લો.)

પ્રવેશ ૫ મો સ્થળ, શાહના ખુનના અંજામની વાટ જોતા રહેલા પોકળસીંહ તથા રાહુમલને સરોજસીંહ તથા એપીરસ્ટીયન સફાઇથી પકડે છે.

પ્રવેશ ૬ ઠો—સીકંદરનો દરબાર, સીકંદર પુરૂરાજ તથા ઇંદીરા વિગેરે સમક્ષ પકડાએલ અંબાલીકા તથા ગ્રીક સરદાર વગેરેને લાવવામાં આવે છે, પાપીઓનો ન્યાય, પાપીઓનો પૂર્ણ પશ્ચાતાપ દેશદ્રોહી અંબાલીકાનો મરીને પ્રાયશ્ચીત કરવાનો ઇરાદો સ્ત્રી જાત જાણીને તેને બચાવવા સીકંદરનો ઇરાદ પુરૂની તેમાં સંમતી આનંદ પ્રસંગના માનમાં ગુન્હેગારોને ક્ષમા સીકંદરે નેકીવત ક્ષત્રિનરોની કદર બુઝની પુરૂરાજની મીત્રતાની સલામતી તથા પુરૂરાજ અને ઇંદીરા તેમજ સરોજ સુંદરીનો હસ્તમેળાપ સુભાશીર્વાદ ઇતિશુભમ.

શ્રી વીર કેસરી નાટકની પાત્ર સંકેલના.

પુરૂષ વર્ગ.

સીકંદર—ગ્રીસ દેશનો જગત જીત બાદશાહ. (મહાન એલેકઝાન્ડર)

પુરૂરાજ (પોરસ)—પંજાબ-લાહોરનો મહારાજા.

તક્ષશીલ—પંજાબ પૈકી એક ભુપતી

એફિષ્ટિયન—સીકંદરશાહનો દુત.

ગ્રીસીય સરદાર—સીકંદરનો અંગરક્ષક અમલદાર.

તેગસિંહ—ઇંદીરા કુમારીનો સેનાપતિ.

સરોજસિંહ—તેગસિંહનો પુત્ર.

પોકલસિંહ } —તક્ષશીલના ખંડીયા રાજાઓ.
રાહુમલ }

સ્ત્રી વર્ગ.

ઇંદીરાદેવિ—કોહીમા પર્વતની રાણી.
અંબાલિકા—તક્ષશીલની બહેન.
સુંદરી—ઇંદીરાની સખી.
સુહાસિનિ—પોકલસિંહની સ્ત્રી.
ગુણવંત—રાહુમલની સ્ત્રી,
સ્થળ—પંજાબ—લાહોર—તક્ષકનગર.
સિવાય દરબારી, લશ્કરી, શહેરીજનો, દ્વારપાળ અને વારાંગનાઓ વીગેરે.

श्री ॐ

વીર કેસરી

નાટકનાં ગાયનો.

સુત્રધાર— ૧

ॐ શ્રી બંસીધારી વ્રજપતિ બનમાલી
બલીહારી બલીહારી વંદુ વહાલા વારી વારી
મંગલ મુરત પ્રભુ પ્રિતી વારીધી
પાહી પાહીહે પ્રાર્થ સારથી શ્રેયના નીધી
નવકૃતિ રસવતી કરકર ધારી હરિ સુણી વિનંતી.
મહદ વરદ પદ તમારૂં સફળ કરો સીધ્ધ કરો
કામના હે શ્રીપતિ—

બાળાઓ— ૨

તીર તરકસ તન ધરીને શુરવીર રણધીર આવ્યા
દેવ દુંદુભી ડગડીયા પ્રીતેથી સુર સુંદરીએ વધાવ્યા.
અટલ અણુગ ભીષણ પણ દેશ હીત લીધાં
કેસરીયાં કરી રણમાળા ધરી અભય પ્યાલા પીધા.

શીર સોંપ્યાં દેશ કાજમાં સુખે સુયશ વહોરી લીધા
જગ અમર નામ કીધાં એવા દેશ ભક્તએ—તીર૦
સ્વતંત્રતામાં પૂર્ણ પ્રભાકર કેસરી બળવંતા
ધર્મ નિતીમાં ધ્રુવ ધુરંધર મહારથી મદમાતા
હીંદ માતાના પુત્ર પનોતા અનમીને અટંકા
દેશ દેશ દીધા ડંકા એવા બહાદુર બંકાએ—તીર૦

રાજ મંડળ— ૩

જય રહો જય રહો હિંદના નરેશનો સ્વદેશનો
સહાય જય રહો.
હાં દેશની સ્વતંત્રા શ્રેષ્ટતા સ્વાધિનતા
કાયમ હાયમ રહો જય રહો.
માતુ સેવાના પ્રસાદથી ધર્મ નીતિના પ્રતાપથી
યશ વરો શુરનરો જંગે ચડો— જય રહો.

ચંદીરા— ૪

ખરા તે હીંદના સંતાન, લડે જે હીંદને કાજે
લડે જે હીંદને કાજે, મળે જે હીંદને કાજે
ડુબાતો દેશને દેખી, ચડે વારે ઉમંગેથી
પ્રભૂ કે બાદશાહોથી, ઝુઝે જે હીંદને કાજે
ન મોહે માયા મહોબતમાં, ન લોભે માલ દોલતમાં
જીવન જર પ્રાણ સા પલમાં, તજે જે હીંદને કાજે
યતો ધર્મ સ્તતો જય છે, કરો યાહોમ શો ભય છે.
અમર તે થાય નિશ્ચય છે, મરે જે હીંદને કાજે

ગુણવંતી—   ૫

અરે ઓ હીંદ હિતેચ્છુ હીંદના લગનની રીત સુધારો
લાયક જોડલાં મેળવો જેથી થાય સંસાર સુખાળો—અરે.
બાળ વિવાહ ને વૃદ્ધ વિવાહ કે પૈસાના વિવાહ થાય
ગુણ સ્વભાવ વિરૂધ્ધ વિવાહથી દેશનો દાટ વળાય
હાય લાગે અંતર લ્હાય—અરે૦
હીરાના હાર ને મોતીની માળામાં નથી સંસારનું સુખ
અમો જેવી નવ યૌવના નારીને જુગતી જોડી વિના
દુઃખ દુઃખ સંસાર માંહે ન સુખ—અરે૦

ગુણવંતી—   ૬

આપ પાપડ વાડીમાં પધારજો લ્હેરીલાલ
મંદીરની સામે મકાન છે નીચે દેશી દારૂની દુકાન છે.
રંગરંગીલી ચાલ મારી પાડોશમાં તુળસી કયારાનું નીસાન છે
(છજામાં) તુલસીના ઝાડનું નીસાન છે લ્હેરીલાલ
અંખડને અભંગ આજ સાંજ પહેલાં આવજો
હડતાળવાળાનું તોફાન છે જબરૂં હડતાળવાળાનું
તોફાન છે લ્હેરીલાલ.
જોખમ ભરેલું કામ પુરી પંચાત છે ધાસ્તી છે આફતમાં
જાન છે, મારા બાપ ધાસ્તી છે—લ્હેરીલાલ.

અંબાલીકા— ૭

સુંદર ગોરી ગોરી છબી આ લાગે પ્યારી
હારે મારા પ્રેમી પાતળીઆજી તનમન તમપર વારી
પ્રણય પરિક્ષક છો દીલહરીઆ દરશ પામી મુજ લોચન
ઠરીયાં.

પ્રીતે પળજો સુખકર નોતમ ન્યારા
ના ભુલી જાશો મનહર મોહન મારા
હાંરે મન મંદીરમાં વસીયા બની પ્રીયની પુજારી

નાચનાર— ૮

રે બની જુવતી જોબન ઉભરાતી
સુંદર શું શોહાતી, મદન મદમાતી—રેખની
મનહર મયંક મુખ મુગ્ધા મધુરી
અલબેલી ઇંદ્રની પરી
ખંજન નયન નેહ ભીનાં રસીલા
ભ્રકુટીમાં ભુરકી ભરી મોહન મંત્ર મારે છે જાદુગરી
ગૌરઅંગ રંગ ઢંગ દેવ સુંદરી—બની

સાહેલી સુંદરી— ૯

સાહેલી–મીઠા મીઠા રસ પ્યાલા પાશે રસીલા લાલા.
સુંદરી–અરે જારેજા જાણ્યા સહુ ઢંગ તમારા
સાહેલી–આનંદે લેશો દેશો રસીકા રતિલાવર

સુંદરી—જાણું ના કાંઇ બાઇ વેણુ શું વદો આવા
સાહેલી—પ્રિયતમ તનમન હરનારા
નટખટ છલ બલ ભરપુર રસખાણુ
જ્ઞાન વાન છોડો ચાળા—મીઠા

સુંદરી સરોજ— ૧૦

સુંદરી—હાંહાંરે દર્શન દેજોરે સુધ લેજોરે છબીલા પ્રિય પ્રાણુ
સરોજ—હાંહાંરે હરદમ તારીરે રઢ લાગીરે માર્યાં તે મોહબાણુ
સુંદરી—હાં પ્રિયતમ અનુપમ છો નગીના મારા તમપર હું કુરબાન
સરોજ—હાં દીલભર અમુલખ છો હૈયાના હીરા સુખકર છો રસખાણુ
—હાહાંરે
સુંદરી—સોભાગ્ય શણુગાર મારા તનમનના માલીક મારા
સરોજ—પ્રીતીની પીયુધારા પ્રીયતમનાં જીવન પ્યારાં
સુંદરી—વારી વારી જાઉં હું બલીહારીરે મન મોહન લાલા
સરોજ—પ્યારી પ્યારી લાગે શી છબી તારીરે દીલ હરણી દારા
સુંદરી—પાઇ પ્રીત બુટી
સરોજ—દીધુ દીલ લુટી
સુંદરી—એમ
સરોજ—હા.

સાહેલીઓ— ૧૧

ગરબો

હાંરે ભાવ ધરીને ભજામી ભવ્ય ભારતી માતા
દયામયી દેવી તમારાં જયકર ગીતો દેવતા ગાતા
માતા તવ સૈજન્ય સાગર સૃષ્ટીપર રેલી રહયો છે
વિભુતીનો સૌરભ સુંદર લોકાલોક ફેલી રહયો છે
નમામી વિશ્વ વિજેતા દે સુખસાતા વહાલી વિધાતા—હાં૦
જનુની અરજી ઉરમાં ધરજો વરદા વિમલા કરૂણા કરજો
પરદેશી તણા હુમલા હરજો જય કીર્તિ સુલેહ સદા મળજો
સહુ આર્ય મહીં સુભ સંપ થજો છળભેદ વિશાદ પ્રમાદ જજો
ચીર કાળ અમારૂ સ્વરાજ્ય રહો અમી વૃષ્ટી કરી દુઃખ દવં દહો
ધર્મ નિતી ચાતુરી હીંદને નિવાજો ઉન્નતીનાં શીખરે ભારત બીરાજો
ન્યારી ન્યારી જોહોજલાલી આપો આઇ પ્રીય કરનારાં—હાં૦

ઈંદીરા— ૧૨

જારે જારે કોયલ કાળી તારી ટહુકારી લાગે
અકારી જખમકારી જારે જારે
વિરહિણી ને શીદ વીદારે
શર જેવા સ્વર શાને ઉચ્ચારે
બળતીને બાઇ બહુ શું બાળે
લાગે કલેજે કટારી—જારે—જારે

ગુણુવંતી—   ૧૩

થન ગન થૈયા (૨) નાચો નચૈયા—નાચો
સાખીને સુરતાલ ગદ્દીન ગીનધા (૩) હા હા
તમે વેશ મઝાનો લાવ્યા

રાહુમલ—તમે લાગો છો હુડકાયા

ગુણુવતી—તમે ભલા લાગમાં આવ્યારે
ઠીક આવ્યા ખુબ આવ્યા બેશ આવ્યા

પોકળ—લાફાનો ખાવા માર—થનગાન

ગુણુવતી—તમે પુરા નસીબશાળી

રાહુમલ—મળી તક સોનેરી સારી

પોકળ—અમો ફસ્યા જોઇ પરનારી રે હાય નારી
વોય નારી ઉફ નારી

ગુણુવતી—ઓરા આવોને લાલ

રાહુમલ—ગદ્દી ગીનધા (૩) થનગન

વાંરગના—   ૧૪

અખીયાં અયસાની પ્રીયા સહેજ ચળોને
સ્હેજ ચળોંને પ્રીયા સહેજ ચળોને—અખીયાં
લાલ પલંગપર મસરૂંદા તકીયા
ઉપર ચાદ્દર તાની-પીયા સેજ ચલોને—અખીયાં
હલુ હલુ પાઉં ભરો મોરે સજના
જાગેજી નનદ જેઠાની પીયાસેજ

ઈંદીરા— ૧૫

હું પદ તજો હરામી દુનીઆ નથી સદાની
જર જોર ને જુવાની સહુએ થવાની ફાની
સાચી સલાહ માનીરે કરણી કરો મજાની
મમતા મુકીને પ્રાણી સહુ અંતે ધુળધાણી
આ જુઠી જીંદગાનીરે સ્વપના સમી લ્યો જાણી
કોઈ આજ કોઇ કાલે પરલોક પંથ ચાલે
જમ દૂત આવી ઝાલેરે દુનિયાં ડુબી જવાની

સુવાસીની-કેવો ખાધો ગોળ ને સાટે ખોળ હાંરે ધિક ધિક
હરાયા ઢોર હવે તમે હાથમાં આવ્યા ચોર
તમને જોઇ હુંલાજી

પોકળ—એતો જરી જોતો હતો હું તાલ તમો આવુ જુઠું ચઢાવોના આળ

રાહુ—જુઓ માર કરડી ખાધા ગાલ પુરાવો સાફ છે હાજી

સુહાસીની-છટકામાં સપડાયો ઉંદર

રાહુ—ફાવવા જતા ફસાઇ પડયો

પોકલ—આવી છે આફત આમ

રાહુ—કેવી દીધી થાપ બેટાજી—કેવો ખાધો

પોકલ—પાજી આવી દગલબાજી

અંક બીજો

વારાંગના— ૧૬

જયવીર મહા રણધીર સીકંદરશાહ સદા જયવંત રહો
દીલ રહેમને પ્રેમથી પુર્ણ રહો બળ બુદ્ધિ પ્રતાપ અનંત રહો
યશ સુયશ છવાઇ રહો તુજ ગાન ગુણીજન ગાઇ રહો.
તુજ આણુ અખંડ દીપાઇ રહો નીત મંગળ હર્ષ વધાઇ રહો.

૧૭

આલી આજ ધન્ય ધન્ય
સુખકર અવસર
બેઠા તખતપર આવીજા નામવર
ચમકાત દુહાઇ જેની જગસુ વિમળ
ગુન ગાએ નરનારી જઇએ વારી બલીહારી
આવો સખીરી કીજે નૃત્ય ગીતવર—આળી આજ૦

ગૂણવંતી— ૧૮

ઠાકોરશ્રી ઠેકાણે આવ્યા
બહુ પસ્તાયા દોડી દોડીને ધરાયા—ઠાકોરશ્રી.

સુહાસીની—આસીરવાદે અર્થ સરેના ભયથી કામસરે છે
એ ન્યાયે અમસ્વામીનાથને જુગતીથી સપડાવ્યા.
સરમાવ્યા સમજાવ્યા—ઠાકોરશ્રી.

ગુણવંતી—સીખી આંગળીએ ઘીના સાંપડે
વાંકી બીજ પુજાએ શઠના સાથે શઠતા કરવી
એ જગ વચન વહાયા વંચાયા કહેવાયા—ઠાકોરશ્રી

વારાંગનાઓ— ૧૯

જુઠા વાયદા પીયા મોસે કર ગયોરી
રજની સારી મય જાગી, આયેના છયલ સોહાની
બીરહાકી આગી મોહે લાગી—જુઠા વાયદા૦
સોતન હુય બેરન ભારી બસ કીને કૃષ્ણબીહારી
કાસે કહું એરી મેતો હારી—જુઠા વાયદા૦

૨૦

બાંધી આશા પ્યારા તારા પ્રેમમાં
નષ્ટ આશા આજે મારા પ્રેમમાં
શખી મુશ્કીલ ધર્મ સાચા પ્રેમનો
કાઢી આપું પ્રાણ પ્યારા પ્રેમમાં
જેને વીતી તેજ જાણે આ સીતમ
દર્દ દીલની લાગી જવાલા પ્રેમમાં
દીલમાં આવે છે કે જોગણ હું બનું
થઇ દીવાની દીનદારા પ્રેમમાં

પોકળ ને ગૂણુવંતી — ૨૧

જો ખોરે ફટકાથી જોખો (૨) પુરેપુરો હાં પોંખોરે
તમે કરી નાંખોને ચોખો ફટકાથી જોખો

રાહુમલ-જો જોરે દુનીઆના લોકો જોયા જેવો મોકોરે
આની કાં મુકવી પોકોરે દુનીઆના લોકો
શીઆળવું ઘર ધણી થઇ બેઠું બંબે બંબજ ચાલ્યું.

ગુણુવંતી-જુઠ બોલવા જાતાં જો જો ઉલટુ ઉંધુ માર્યું.

પોકલ-અસલી પીટાય બંદો નકલીયો હરખાય

રાહુમલ-બેરૂ આંધળે કુટાયરે દુનીઆના લોકો—જોખોરે.

૨૨

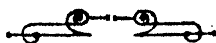
જુઓ અમો અબલાના કાંમ
અબલા પણુ પ્રબલા કહાવીએ
ચીજ અજાયબ નોતમ નારી
નારી સંસારમાં સ્વર્ગની બારી
રંગમાં ઢંગમાં રસની કયારી
લટકે મટકે કામણુગારી
જારી વીજારી ચરિત્ર ચલાવીએ
એક ઇસારામાં દુનીયા ડોલાવીએ
દૃષ્ટીમાં દુનીઆ ડોલાવીએ

ઈંદીરા— ૨૩

જબ દીલ ન હો કાબુમેં તો કયા મેરી ખતા હય યેહસાને ખુદા હય
સચ હય જો મહબ્બતમેં કીસીને કહાહય આફત હય બલા હય
આઝારે મહોબ્બતસે તો અલ્લાહી બચાએ યેહ ગમ ન દીખાએ
યેહ દર્દ વહિ હય જીશકી નહી કોઇ દવા હય બેકાર હુઆ હય
સાયદા કોલગે કોસને અંદાઝ તો દેખો કુછ ગોર તો કરો
મરતા હય તો મરને કે સીવા કોન જીયા હય આખર કોફના હય

અંક ત્રીજો

રજપુતો— ૨૪

શાન્તી મળી સુલેહ થઇ જય બોલો સહુ મહારાજ તણો.
જુગ જુગ જીવો શ્રી શાહનશાહ અવિચળ રાજને તાજ રહો
હે શ્રી મોરારી મ્હેર તારી ભીતિ નીવારી છે સુખાકરી
અમન ચમન લાવ લહો—સાન્તી.

ઇંદીરા— ૨૫

હાં....છેલા અલબેલા સાહેબા
પુરૂ—મોહની લગાડી લલના
ઇંદીરા—થયા છો પતિ આ તનના
ચરણુ શરણુ તમ તારણુ તરણુ મમ
હાં....રૂડા રઢીઆળા સામળા—હાં છેલા
રતિને કામ જેમ એક રૂપ પ્રેમમાં છે
પુરૂ—પુરૂના પ્રાણુ પ્યારી ઇંદીરાના પ્રેમમાં છે
ઇંદીરા—રસીલા રામ મારા સર્વદા સમીપ રહેજો
પુરૂ—બની મમ ઉર્વસી સદા પ્રિતીનું દાન દેજો
ઘડી પણુ નવ કરૂ ન્યારા સુખકર સુંદર વર મારા
મગન મગન મન વરસ્યો આનંદ ઘન
હાં.......રૂડા રઢીઆળા શામળા—હાં છેલા

સુંદરી— ૨૬

બની સુંદર અલબેલા લાલ, ધરીને વ્હાલ
આવો ઉમંગમાં

સરોજ—બન્યો આતુર અલબેલી આજ, સફળ કાજ
આનંદ અંગમાં—બની૦
લગન પુરી લગાડી તેં કૃતાર્થ કરી

સુંદરી—નવલ વેલી પ્રેમી તરૂવર સાથ વરી
સુણી અમૃત સમ વેણુ પ્રાણુ છો ગુલતાન
પ્રીતિ તરંગમાં—બની સુંદર
કામણુ કર્યા શાં કહોને છબીલા, ભામાને

સરોજ—ઉત્તમ અમુલાં ગુણે કરીને, ગોરી કર્યો તેં ગુલામ

સુંદરી—મુખના મધુરા જાઓ જાણું છું ધુતારા—બની૦

નાચનારીઓ— ૨૭

બાલી ભોલી પડોસણુ દે ગાલીયા
તેહે સરમ કુછ ન આવે પત જાવે
હસાવે સબ નારીયાં બાલી ભોળી
મેંદી લગાકે દ્વાર ઠાડી પડોશણુ
કયારે સમજ કે ઉસે પ્યારે રસિકરાજ
દીની હાતો તુને તાલીયા—બાળી૦

શાહુ— ૨૮

આફતનો જમાનો આવ્યો ભારે ઉપજયો ભે
નથી ઉગરવા આરો યારો આમ આફત છે

પાકલ-ઢોર હરાયા ડબે પુરાયા અંકે નંગ બે
કડાં લોઢાનાં જડયા હાથમાં ઠણુણણુ ઠણુઠણુ કે
પાપી કયાં જઇને કે તેને કોઇ દાદ ના દે યારો
આમ આફત છે

સરોજ— ૨૯

કરણી તેવી પાર ઉતરણી ખોડે તેજ પડે
ભલા ભુંડાનો બદલો ભગવત દીધા વિના નારે—પાપી કયાં

એક્રિસ્ટિયન—વેશ કર્યા બહુ રૂપી બનીયા લંપટતા કાજે
મોટા ઘરના થયા પરોણા સપડાયા અંતે
હવે કોઇ દાદ નાદે તારો થયો પાપથી ખે—યારો આમ

ઇંદીરા— ૩૦

થવાનું ના થવાનું કહે, નજુમી કોણ એવો છે,
ન જાણ્યું જાનકી નાથે, સવારે શું થવાનું છે.
હતી શલ્યા રૂપે અહલ્યા, જગતમાં વાત જાહેર છે,
ન જાણ્યું જ્ઞાની ગૌતમે, સવારે શું થવાનું છે.
હતા કૌરવ અને પાંડવ, જગતમાં મહાબળી યોધ્ધા,
ન જાણ્યું ભીષ્મ જેવાએ, સવારે શું થવાનું છે.
રમ્યા જુગટુ સહુ સાથે, વિભુતી સૌ ગયા હારી,
ન જાણ્યું ધર્મ જેવાએ, સવારે શું થવાનું છે.

સમાપ્ત.

જાહેર ખબર.

નીચે લખેલા પુસ્તકો શ્રી વિશ્વરંગ નાટક સમાજનો મુકામ જ્યાં હોય ત્યાંથી મળશે. જેઓ સાહેબોને જોઇએ હોય તેઓએ રોકડી કીંમતથી મંગાવી લેવા વેલ્યુપેબલ અથવા, નોટપેડ કાગળ રાખવામાં આવશે નહીં.

	રૂ.આ.પૈ.
શ્રી સિદ્ધ સત્યેન્દ્ર	૦–૩–૦
રૂકમીણી સ્વયંવર	૦–૩–૦
સતી સવીતા	૦–૩–૦
અહલ્યાબાઇ	૦–૩–૦
અજીત	૦–૩–૦
ચંદ્રગુપ્ત...	૦–૩–૦
સમ્રાટ અશોક	૦–૩–૦
આત્મબળ	૦–૩–૦
મહાત્મા તુલસીદાસ	૦–૩–૦
યોગમાયા...	૦–૩–૦

ચીમનલાલ બકોરભાઇ દલાલ.

માલેક:—શ્રી વિશ્વરંગ નાટક સમાજ

